

©Michel van Hulten
Buitenplaats 49, 8212 AB Lelystad, Nederland
Tel. 0320-221279, e-mail:michelvanhulten@planet.nl

Corruptie, onbekend, onbemind, alomtegenwoordig

Essentieel voor elk corrupt gedrag is dat het alleen loont als het onbekend blijft. Dat geldt zowel voor de ‘betaler’ als voor de ‘betaalde’. Dat geldt ook voor hun beslissing(en) genomen op grond van onjuiste maar afgekochte overwegingen. Wordt het wel bekend dan keert een hogere of neven-autoriteit, en de publieke opinie, zich tegen hen. Niemand bewondert iemand die corrupt is.

Een algemeen aanvaarde definitie van het sociaal-economische verschijnsel dat we meestal aanduiden als *corruptie*, is er niet. De kortste en vermoedelijk meest gehanteerde definitie luidt dat er sprake is van corruptie als publiek verworven bevoegdheid (macht) wordt ingezet voor het verkrijgen van privaat voordeel.

‘Publiek verworven macht’, door verkiezing als politicus op lokaal, regionaal, nationaal of internationaal niveau van gemeenteraadslid tot lid van het Europees Parlement, of door benoeming als (semi-)ambtenaar in een functie ter behartiging van het algemeen belang, of door benoeming of verwerving van een leidinggevende post in een commercieel bedrijf of een organisatie zonder winstoogmerk. Een gemeenschappelijk kenmerk van al die functies is dat ze ‘macht om te beslissen’ met zich meebrengen.

Overal waar gezag en macht bestaan kan een gezagsdrager of machthebber afwijken van wet en regel, en dat doen ten eigen voordeel. En overal gebeurt dat ook. Des te meer naarmate er minder controle op machtsuitoefening bestaat. Controle die zo nodig resulteert in sancties. Publiekelijk en privé wordt veelal corrupt gedrag veracht en veroordeeld. Maar die uitspraken hoeven niet in overeenstemming te zijn met het feitelijke gedrag.

Het ‘privaat voordeel’ moet niet gezien worden uitsluitend in de vorm van de bekende ‘bruine envelop met geld’ die onder tafel van eigenaar wisselt. Het kan even goed een onterecht verleende vergunning zijn, of een ‘gekocht’ diploma, of betere cijfers op een rapport, of de verkrijging van seksueel genot (merkwaardig genoeg is dat laatste niet te vinden in de lijst van corrupte ‘voordelen’ opgenomen in de VN Anti-Corruptie Conventie van 2003).

De omvang van corruptie

Alle kennis over de omvang van corruptie is op zijn best gebaseerd op ‘giswerk’, op veronderstellingen gevoed door de weinige feiten die we op het spoor komen, op

onvolledige informatie, op vermoedens en indirecte gegevens. Iedereen praat erover, niemand weet er het fijne van. Corruptiebetalingen worden nergens geboekstaafd.

Hoe weinig er bekend is blijkt ook uit de cijfers die gegeven worden voor het totaal aan corrupte betalingen in de gehele wereldeconomie bij elkaar geteld. Tot voor kort noemde de Wereldbank nogal eens het bedrag van 50 miljard dollar per jaar. Uitgangspunten voor de Bank waren

- betaling van smeergelden in de orde van grootte van 5 procent van het bestede bedrag (een conservatieve schatting, nu corrupte betalingen in de orde van grootte van 10 à 20 procent meer en meer gebruikelijk worden), en
- een geschatte omvang wereldwijd van alle, immers corruptie-gevoelige, directe buitenlandse investeringen plus een import in ontwikkelende economieën van US\$1.000 miljard.

Dat levert een totaalbedrag aan kosten van corruptie in de wereld op van ongeveer US\$50 miljard per jaar. Dat niet alle handel en investeringen erdoor getroffen worden kan deze schatting wat verlagen, maar het mogelijk veel hogere percentage weegt daar weer ruimschoots tegen op.

Rond 2000 verhoogde de Wereldbank zijn berekening/schatting naar US\$400 miljard en in 2005, op grond van nieuw onderzoek en nieuwe berekeningen, en een wat andere benadering, tot een nieuw totaal bedrag per jaar aan smeergelden van 1 triljoen dollars, 1000 miljard, ofwel een 1 met 12 nullen. Dat is twintig keer meer dan het tien jaar eerder genoemde getal. Hoe onzeker de Wereldbank ook over dit jongste getal is, moge blijken uit de publicatie die meldde dat het werkelijke bedrag ligt tussen 600 en 1500 miljard.

Dit bedrag krijgt meer perspectief doordat de Wereldbank tegelijkertijd de omvang van de totale wereldeconomie (dat is dus veel meer dan de eerder genoemde investeringen en importgegevens) schat op 33 triljoen dollar gebaseerd op economische gegevens uit de jaren 2001-2002. Dan zou dus 3 à 4 procent verborgen zitten in smeergelden. Intussen is de wereld-economie aanzienlijk gegroeid. Op 11 april 2008 publiceerde de Wereldbank een totaal cijfer voor de gehele wereldeconomie van US\$48,4 triljoen. Bij gelijkblijvende relatieve omvang aan corrupte betalingen zou dat resulteren in een bedrag van US\$1,5 triljoen met opnieuw een grote voorzichtigheidsmarge erom heen.

Iets wat nogal eens over het hoofd wordt gezien is dat corruptie door investeerders ook gezien wordt als een belasting. De econometrist Shang Jin-Wei van de Harvard-universiteit stelde op grond van zijn onderzoek naar het effect van corruptie op buitenlandse investeringen dat, als de corruptie in Singapore zou toenemen tot het peil van Mexico, dit hetzelfde effect zou hebben als een verhoging van het belastingtarief voor buitenlandse investeerders met tenminste 21 procent. Onderzoek wees uit dat in Mexico per jaar en per huishouden gemiddeld 6,9 procent van het inkomen betaald wordt aan smeergelden. Omdat investeerders dat risico in Singapore niet lopen, is het duidelijk waarom investeerders graag naar Singapore gaan. Voor Oeganda hanteert de Wereldbank een gelijkwaardige aanname voor bedrijfskosten van investeerders die er door smeergelddbetalingen met gemiddeld 8 procent omhoog gaan.

Hoewel een individueel bedrijf of ondernemer eventueel nog wel voordeel kan behalen door om te kopen, voor de totaliteit van de economie in dat gebied of in die bedrijfstak resulteert omkoping altijd in verlies. Betaling van steekpenningen heeft een marktverstorende in plaats van een marktbevorderende werking. Alle ondernemers hebben er belang bij dat die marktverstoring niet optreedt. Daarom is het ook eigenlijk onbegrijpelijk dat het niet de bedrijven zelf zijn die campagne voeren gericht op bestrijding van corruptie.

Het feitelijk betaalde 'smeergeld' zelf is dan nog een betrekkelijk klein probleem. Betaling van 5 of 10, of zelfs van 20 procent extra, blijft een kleinigheid, vergeleken met het echte probleem dat als gevolg van de betaling van smeergelden, investeringen in de orde van grootte van honderden of zelfs duizenden miljoenen euros of dollars plaats vinden op de verkeerde locatie, op een verkeerd moment, tegen een verkeerde want te hoge prijs, met kwalitatief minderwaardig materiaal, met kwalitatief te gering geschoolde en dus de 'verkeerde' mensen, met ontbrekende of tekortschietende 'after sale service'. Bekend zijn ook de voorbeelden van helemaal niet uitgevoerde werken of niet geleverde dienstverlening.

Misvattingen

Rond het verschijnsel 'corruptie' leven vele misvattingen.

1. Ontvangers én betalers

Corruptie is in ruil voor een beloning gebruik maken van publieke macht voor particuliere verrijking. Overal ter wereld wordt geklaagd over politici en ambtenaren die steekpenningen aannemen, die zichzelf privé verrijken ten koste van de gewone burger, ten koste van werknemer en ondernemer, consument en producent, huurder en pachter, aanvrager van een vergunning om iets te mogen doen, of van een ontheffing van een plicht om iets te laten. In al die gevallen kun je spreken van misbruik van macht ten eigen bate. De klagers vergeten dat noodzakelijkerwijze er ook betalers moeten zijn die baat hebben bij dat misbruik maken van macht. Betalers die ervan uitgaan dat 'een cadeau' aan een politicus of ambtenaar een profijtelijke voorkeursbehandeling en dus winst kan opleveren.

Let op, het gaat steeds over ambtenaren én politici. Er wordt nogal eens gedacht dat het betalen van smeergelden vooral iets is van ambtenaren, maar vergeet de politici niet! Dit verschijnsel raakt overal zowel ambtenaren als politici.

Iedereen die corruptie wil bestrijden en integriteit van bestuur wil bevorderen moet zich realiseren dat het niet alleen erom gaat te voorkomen dat politici en ambtenaren ten onrechte giften aannemen, maar dat ook de bron van die giften gestopt dient te worden. Overal ter wereld blijkt steeds weer opnieuw dat het aannemen van steekpenningen algemeen publiekelijk wordt veroordeeld, maar dat het betalen van steekpenningen door velen als oirbaar wordt erkend: 'Je moet wel, wil je de strijd met je concurrenten niet verliezen'.

Iedereen zou voor zichzelf moeten nagaan wat de eigen houding is. Vindt u ook dat het omkopen van politici en ambtenaren wél fout is, maar het door u omkopen van die functionarissen niet?

Met andere woorden als het om je eigen voordeel gaat, mag je dan wel een politicus omkopen? En als je ziet dat anderen het doen, wil je dan wel ‘moord en brand’ schreeuwen en het aan iedereen bekend maken?

2. Afpersing

Velen gaan nog een stap verder. Zij verwijten politici en ambtenaren niet alleen dat zij maar al te graag steekpenningen aannemen. Zij stellen dikwijls ook dat die bestuurders van de maatschappij erom vragen omgekocht te worden. Een geluid dat nogal eens uit ondernemerskringen opklinkt.

De schuldvraag verschuift van degene die betaalt naar degene die afperst en ontvangt. Opnieuw op grond van de stelling: ‘Je moet wel want als je niet betaalt kom je op achterstand te staan’.

Dat vragen om een cadeau kan incidenteel of algemeen zijn. Algemeen aanvaard is bijvoorbeeld in Pakistan dat elke rekening uitgeschreven voor de overheid verhoogd wordt met 7 procent, een cadeau aan de ambtenaar en/of politicus voor het voorrecht een product of dienst te mogen leveren. Uiteraard komen daar dan weer incidentele extra betalingen bovenop om te bedanken voor behaalde voordelen.

Tegenover dit verschijnsel staat de ervaring dat in iedere maatschappij ook publiekelijk of besmuikt bekend is welke ambtenaar of politicus open staat voor transacties waarbij wederzijds cadeaus worden gegeven. Met andere woorden wie in het Bestuur corrupt is. Het cadeau van de burger kan ook een vliegreisje zijn, of een vakantie, of een kistje wijn, of een avondje uit, tot en met bordeelbezoek aan toe. Een cadeau is lang niet altijd een envelop met geld. De cadeaus van een politicus of ambtenaar komen dikwijls helemaal niet in de vorm van geld maar bestaan uit het verlenen van prioriteit in de behandeling van een aanvraag, of de toewijzing van een contract, beurs of arbeidsovereenkomst, of de benoeming in een commissie, of in een ambt dat geld of privileges oplevert.

Niet iedereen heeft evenveel kans cadeaus te krijgen. De eventuele betaler zoekt zijn “prooi”, zoekt de politicus/ambtenaar waarvan ‘iedereen’ wel weet dat die bereid is voor ‘een cadeau’ regels te overtreden (‘die bekend staat als corrupt’), en dat hij of zij wat heeft weg te geven omdat hij of zij bepaalde bevoegdheden heeft.

De reputatie die een ambtenaar of politicus geniet is dan ook van grote betekenis. Dat geldt trouwens ook voor die burgers die gemakkelijk bereid zijn te betalen.

Sommigen zullen nooit benaderd worden met een ‘voorstel’ omdat de eventuele afpersers of omkopers weten dat zij (die ambtenaren of politici) daarvoor niet toegankelijk zijn. Zo is ook van sommige bedrijven bekend dat daar voor steekpenningen geen kas wordt gehouden. Zij lopen minder afpersingsrisico.

3. Smeermiddel

Velen denken dat het betalen van steekpenningen nodig is om de maatschappij beter te laten functioneren. Zij denken dat zonder het geven van een cadeautje van tijd tot tijd

(bijvoorbeeld elk jaar rond Kerstmis en Nieuwjaar), of incidenteel (denk aan een ambtenaar of politicus die gaat trouwen of die een kind krijgt), de afsluiting van een contract voor de leverantie van een product of een dienst, wel eens aan de eigen deur voorbij zou kunnen gaan en anderen toevallen. Voor het eigen bedrijf is dat dan een schadepost, het betekent marktverlies waar geen enkel bedrijf op zit te wachten.

Voor ondernemers die willen leveren zijn die cadeautjes een kostenpost waarmee bij voorbaat al rekening wordt gehouden. Producten en diensten kosten daardoor onnodig meer dan economisch noodzakelijk is, want die cadeaus zitten uiteraard al wel in de begroting.

Als corruptie puur economisch beoordeeld wordt brengt het macro-economisch alleen maar schade aan, ook al kan het micro-economisch voor de betalende ondernemer of client winst betekenen. Zij halen immers een gewenste transactie binnen die - indien beoordeeld op puur zakelijke gronden - eigenlijk naar iemand anders had moeten gaan. Daardoor wordt schade toegebracht aan individuele bedrijven en ondernemers, aan de nationale economie en aan de wereldeconomie.

Onder invloed van de betaling van smeergelden nemen de kopers (De politici? De ambtenaren?) namelijk niet het beste besluit, maar een inferieure beslissing. Niet de beste producent wint en niet het beste product wint, maar diegene die bereid is het meeste 'te schuiven'. Die extra betalingen komen uiteraard toch ergens in de economie terecht en zijn daarom macro-economisch een last, ofwel voor de belastingbetaler ofwel voor de consument.

4. Zondig

Alleen al het feit dat zowel betaler als ontvanger van steekpenningen hun onderlinge gedrag geheim willen houden (en daar ook dikwijls in slagen) laat zien dat zulk gedrag als onbetamelijk wordt gezien. Daarom zien velen corruptie als een ethisch probleem, een gedragsprobleem. En noemen het 'zondig'. Een probleem dat met persoonlijke 'bekering' kan worden opgelost.

Een dergelijke opvatting is niet verwerpelijk. Maar is ook niet voldoende, het miskent het economisch belang van een corruptievrije maatschappij. Het miskent ook dat betaling van steekpenningen altijd plaats vindt binnen een bepaalde maatschappelijk context. Het is een structureel probleem in maatschappijen waar het handelen van overheid en onderdanen niet doorzichtig is, waar de wet niet wordt nageleefd, en de naleving niet wordt gecontroleerd.

Opvallend is in recente ontwikkelingen in het bedrijfsleven (en in de maatschappij als geheel) dat ethiek weer belangrijk is voor het bedrijfsgedrag. Normen en waarden worden gezien als essentiële voorwaarden en kenmerken voor de goede kwaliteit van burgerschap en ondernemerschap. De begrippen '*people, planet, profit*' worden nu in ondernemingen over de gehele wereld gekoesterd en dikwijls genoemd in hun jaarverslagen. Zij benadrukken dat het in een bedrijf niet alleen gaat om de winstgevendheid ('profit') maar dat bedrijven evenzeer rekening dienen te houden met de belangen van mensen in onze maatschappij ('people', hun personeel, bestuurders,

aandeelhouders, klanten, omwonenden, enz.) en met de wereld om ons heen ('planet', zuinig met grondstoffen en energie, zorg over klimaat, voorkomen van afval, verwerken van vuil), dat wil zeggen dat sociaal en ecologisch verantwoord gedrag nu ook als belangrijk wordt benoemd naast het behalen van winst.

Wie de 'zondigheid' van corruptie benadrukt kijkt vooral naar individuele en persoonlijke verbetering van gedrag. Slecht ondernemerschap (in morele zin) moet dan verbeterd worden. In Kameroen lever ik momenteel een bijdrage aan een programma dat onder de titel gaat *Change Habits, Oppose Corruption – CHOC*. Als acronym een interessante vondst. Maar het richt de aandacht te veel op de individuele gedragsverandering en te weinig op het systematische karakter van de bestaande corruptie in het land.

Wie naar de economische betekenis kijkt van corrupt gedrag, richt zich meer op de hele structuur van maatschappij en economie en op de voorwaarden die binnen die structuur bestaan om corrupt gedrag te voorkomen en te bestrijden. Ook dan wordt ondernemerschap beoordeeld op zijn kwaliteit, maar 'slecht' is dan niet iets zondigs, maar iets dat economisch nadelig uitwerkt. Ontslag van corrupte ministers (zoals recentelijk ook in Kameroen) blijft nodig en nuttig. Maar wezenlijke veandering valt pas te bereiken als de gelegenheid corrupt te worden of te zijn uit de bestuursystemen wordt gehaald. Anders wordt zelfs de meest integere nieuw-benoemde binnen de kortste keren ook corrupt.

Corruptie is een economisch fenomeen met een ethische uitstraling.

5. Armoedebestrijding

Een veel gegeven verklaring voor het verschijnsel corruptie is de armoede in de wereld. Is zo'n verklaring bevredigend? Hoe komt het dan dat politieke leiders als Suharto in Indonesië, Mobutu in Congo, en Abacha in Nigerië, maar ook Kohl in Duitsland en Mitterrand en Chirac in Frankrijk, zo diep in steekpenningen-affaires verwickeld zijn of waren? Of denk aan wat recent bevestigd werd over betalingen aan Prins Bernhard in ruil voor zijn assistentie bij de verkoop van militair materieel. Bij hen is toch van armoede geen sprake? Ik ken veel studies die gewijd zijn aan de samenhang tussen armoede en corruptie. Slechts weinig die bestuderen de samenhang tussen rijkdom en corruptie. Is dat minder gewenst? Zou de Quote 500 eens op die aspecten doorgelicht kunnen worden?

De uitleg die zich op individuele armoedebestrijding beroept, wordt vooral gegeven door hen die een scherp oog hebben voor corruptie bij het lager uitvoerend personeel in overheidsdienst, met name lagere bureau-ambtenaren, politieagenten, douaneambtenaren, militairen, onderwijzers, opnamepersoneel in ziekenhuizen, conducteurs, parkeerwachters, vuilnisophalers, enz., die op het uitvoerende vlak dikwijls over goede mogelijkheden beschikken om naar eigen inzicht tot conclusies te komen die voor ondernemers en burgers van belang zijn en die dus een zekere waarde hebben. De uitleg die dan gegeven wordt is dat zij slecht worden betaald en dat ze daarom wel moeten leven van wat zij ook aan steekpenningen kunnen ontvangen. In die uitleg past dan dat dit probleem nog verergerd kan worden als niet alleen hun salarissen laag zijn, maar ook nog eens niet op tijd worden uitbetaald.

Onderzoek naar de invloed van de hoogte van het inkomen dat iemand geniet, toont echter in voldoende mate aan dat deze uitleg niet juist is. Laag betaald wil bepaald niet automatisch zeggen dat iemand dan dus ook corrupt is. Van veel groter belang om corruptie op lager niveau in allerlei hiërarchieën te voorkomen of te bestrijden is de helderheid en doorzichtigheid van de besluitvorming, en de controle die uitgeoefend wordt op de toepassing van regels en voorschriften. Op tijd betalen van salarissen is een belangrijke randvoorwaarde om het zelf heffen van inkomsten te voorkomen. Recent onderzoek levert aanwijzingen dat groeiende corruptie samen hangt met groeiende afstand tussen de hoogste en de laagste inkomens in een maatschappij.

6. 'Kleine' corruptie

In het OESO-verdrag gesloten ter bestrijding van corruptie, is ruimte gelaten voor burgers en bedrijven om zogenaamde 'facilitaire betalingen' te doen. Geoorloofd is een kleine extra betaling aan een functionaris om een transactie die rechtmatig toch al gedaan moet worden, wat sneller of gemakkelijker te laten verlopen. Hét voorbeeld dat dan altijd gegeven wordt is de transporteur van verse groenten die een grenscontrole op de lading in zijn vrachtauto of in zijn schip, kan bespoedigen door de douaneambtenaar een klein bedragje toe te stoppen. De kans dat die groenten dan nog steeds vers zijn op het moment dat die hun markt bereiken wordt er aanzienlijk groter door. De vooronderstelling luidt dat zonder die 'facilitaire betaling', die vrachtauto of dat schip wellicht wel drie dagen vastgehouden wordt, zodat de lading bederft wat leidt tot groot financieel verlies.

Iedereen kent uit zijn eigen omgeving wel soortgelijke voorbeelden. Even geholpen worden zonder in de rij te hoeven staan. Een brief beantwoord krijgen zonder dat die eerst een tijd onderaan de stapel blijft liggen alvorens te worden afgewerkt. Een bekeuring die verscheurd wordt omdat er altijd wel een argument gevonden kan worden waarom die niet had moeten worden uitgeschreven.

Onderzoek in Kenya wees uit dat een Keniaan gemiddeld 113 euro per maand betaalt aan smeergelden, ongeveer eenderde van een gemiddeld maandinkomen. Gemiddeld komt een Keniaan 16 keer per maand in een situatie terecht waarin hij iemand 'moet' omkopen, 10 van de 16 keer gaat het dan om een politieagent. Kenyaanse bedrijven zetten gemiddeld 3 procent van hun omzet opzij om de overheid en elkaar om te kopen.

'Kleine' corruptie is voor velen hinderlijker dan grote corruptie. Burgers verafschuwen het als voor allerlei dienstverlening van overheden kleine extra's betaald moeten worden. 'Kleine' corruptie tiert welig in de lagere rangen van organisaties, waar op hoger niveau 'grote' corruptie in ambtenarij en onder politici heerst. Als lagere ambtenaren, politici en werknemers zien dat hogere politici en ambtenaren en de grote bazen, grote cadeaus in eigen zak steken, komt allicht de rechtvaardiging op dat men ook wel een graantje wil meepikken. Een chef die meedoet aan het binnenhalen van grote omkoping, kan moeilijker optreden tegen 'kleine' corruptie binnen zijn eigen dienst of politieke partij.

7. Cultuur

Geschenken horen bij relaties tussen mensen. Je geeft en ontvangt cadeaus op verjaardagen, met Sinterklaas of Kerstmis, bij heuglijke gebeurtenissen, bij een

benoeming of afscheid. Iedereen ziet wat je geeft of krijgt. Die openheid is van groot belang. In vele culturen is het geven van geschenken een onderdeel van het betaalverkeer. Als je in Afrika een dorpshef een geschenk geeft, dan is dat zichtbaar voor alle dorpbewoners, die ook allemaal mee profiteren van zo'n geschenk. Als je van hen een geschenk krijgt gebeurt dat ook open en zichtbaar voor iedereen. Een openlijk gegeven geschenk legt ook een zekere verplichting op de ontvanger. Je toont je erkentelijkheid een volgende keer door een retourgeschenk en je deelt het ontvangen geschenk met je familie en vrienden. In ons dagelijks leven gaat het eigenlijk niet anders. Je geeft en je ontvangt op verjaardagen en bij huwelijken en geboortes. Kijk ook naar wederzijdse staatsbezoeken van regeringsleiders en staatshoofden met hun geschenken uitwisseling.

Corrupte betalingen, steekpenningen, zijn ook geschenken, maar zij gaan in het verborgene. Hooggeplaatste politici en ambtenaren in vele landen bouwen grote fortuinen op dank zij de steekpenningen die ze ontvangen. De waarde van Mobutu werd geschat op bedragen tussen de 2,5 en 6 miljard dollar, die van Chiluba op 5 miljard dollar, de Suharto-familie is geschat op een totaal bezit van 86 miljard gulden (1998). Houphouët-Boigny, oud-President van Ivoorkust, was bij zijn overlijden vermoedelijk een van de honderd rijkste mensen ter wereld. Soms is het bezit van de dictator meer waard dan de totale staatsschuld.

8. 'Vriendendiensten'

Van wezenlijk belang is of je alleen 'attent' wil zijn of dat je gift een zekere bedoeling heeft, namelijk de bedoeling door nu met een geschenk te komen, op een later moment te kunnen rekenen op een tegengift. De intentie is van grote betekenis. Gaat het om een 'vriendendienst' of is het een 'investering'? Dit is het dilemma van het aangeboden kopje koffie. Is dat het begin van een 'omkooptraject' of is het louter een attentie?

Mensen als vriend hebben is ook een cultuurverschijnsel. Maar kun je vriendschap 'kopen' met cadeaus? Is echte vriendschap niet ook gebaseerd op eerlijkheid en openheid? Mag vriendschap ten koste gaan van een correcte levenshouding? Elkaar een cadeau geven is dikwijls een teken van vriendschap. Het moet niet 'verworden' tot een verleiding om publiek toegekende macht en invloed te misbruiken voor eigen particulier gewin.

Hoe corruptie te bestrijden?

Repressie

Corruptie kan bestreden worden.

Een eerste vereiste is dat de wet wordt gehandhaafd en dat opsporingsinstanties en rechters hun werk goed doen. Zij moeten luisteren naar signalen uit de maatschappij ('klokkenluiders', ongelooflijk zoals dit onderwerp in de Nederlandse maatschappij een taboe-onderwerp is, en zoals klokkenluiders bescherming missen), eigendomsrechten beschermen en de media hun werk laten doen in alle vrijheid. Onderzoeksjournalistiek moet bevorderd worden. 'De trap moet van bovenaf worden schoongeveegd', dat wil zeggen dat het weinig betekenis heeft om een uitvoerende ambtenaar met een klein

inkomen aan de basis van de overheidspyramide aan te pakken als niet ook zijn hoogste chef onderworpen wordt aan eisen van naleving van de regels, controle, transparantie en verantwoording. Voor bedrijven geldt hetzelfde. In toenemende mate zien we nu dan ook dat toppers in het bedrijfsleven persoonlijk verantwoordelijk worden gehouden voor hun verrichtingen in dienst van hun bedrijven. Niet langer gaat alleen de klerk de zaak uit.

Preventie.

Regels moeten bekend en duidelijk zijn. Dat wordt ook bevorderd door heldere en doorzichtige besluitvorming. Begrotingen moeten helder, specifiek en ondubbelzinnig zijn en duidelijk maken welke belangen worden gediend. Uitgaven worden gecontroleerd en verantwoord. Betalingen worden geadministreerd en verantwoord met betalingsbewijzen die opgeslagen worden en die in overeenstemming moeten zijn met ingediende rekeningen. Jaarverslagen zijn er om helder te maken wat er is gebeurd, niet om te verbloemen wat de feiten zijn. De financiering van politieke partijen moet niet alleen gegarandeerd zijn. Ook dient bekend te zijn wie, met welke bedragen, de politieke partijen financieren. Deze maatregelen hebben vooral een preventieve werking.

Preventie, het voorkomen van smeergelddbetalingen, heeft meer effect dan repressie, vervolging en strafoplegging achteraf.

Transparantie

Het woord 'transparantie' klinkt meer en meer in de strijd tegen corruptie. Openbaarheid van bezit en inkomen van leidinggevend in het bedrijfsleven en in organisaties zonder winstoogmerk, en van politici en hogere en hoogste ambtenaren in het openbare leven heeft een goede werking. Pas als het jaarlijks inkomen en de stand van het bezit bekend is, kan geconstateerd worden of er wellicht een niet geautoriseerde geldstroom richting autoriteiten plaats vindt. Dat immers zou kunnen duiden op niet-toegestane betalingen voor niet-geoorloofde handelingen en machtsmisbruik.

Voor alle corruptiebestrijding en integriteitsbevordering is het van wezenlijke betekenis dat alle burgers hierbij betrokken zijn. Burgerinitiatieven moeten worden aangemoedigd. Niemand beter dan de bedrijfseigenaren en -directeuren zelf kunnen een einde maken aan het betalen van steekpenningen door hun bedrijven. Niemand beter dan de werkers zelf kunnen de werkvloer reinigen van smeergelden. Niemand beter dan politici en aangestelden kunnen het algemeen belang beter dienen zonder open te staan voor corrupt gedrag. Eenieder kan ook zelf 'klokkenluider' zijn. Dat helpt preventief en repressief. Iedereen moet dan wel kunnen rekenen op bescherming.

(zie Michel van Hulten, *Corruptie, onbekend, onbemand, alomtegenwoordig*, uitg. Boom, Amsterdam, 2002, 267 pp., persoons- en bedrijfsnamen-register, ISBN 90 5352 854 7, NUR 740,160). Alleen tweedehands nog te koop.
Zie voor meer informatie: www.corruptie.org